

En vandaar keken wij ongeveer in zuidelijke richting en toen

zagen we op een kilometer afstand die oude boerenwoning staan, midden in een enorm groot weilandengebied. En daar woonde ene Rikken, waar Kees zijn koffers had achtergelaten.

We liepen in die richting, dwars door de weilanden en ongeveer halverwege kwamen we enkele Engelse soldaten tegen, die daar een telefoonleiding door dat veld aan het leggen waren. Van hen kregen we ieder een sigaret (een Engelse natuurlijk). Dat was de eerste Engelse sigaret die ik op dat moment rookte. Voor ons op dat ogenblik een hele belevenis, want dát was wat als je na vele jaren slechte sigaretten, slechte shagtabak of eigen teelttabak gerookt had en je kreeg dan opeens zo'n Engelse aangeboden!!

We haalden de koffers op en gingen meteen weer terug via de zelfde route. Opeens hoorden we vliegtuigen boven ons en werd er ook al gauw geschoten met boordwapens. Dus waren het Duitse en geallieerden toestellen die hoog in het luchtruim op elkaar schoten. Luid gierende kogels vlogen over ons heen, dat voor ons zeer gevaarlijk was, want in dat vlakke gebied was men immers zeer trefbaar, nergens om ons heen was een schuilgelegenheid. Ja, heel in de verte, in de boerenwoning van "Muskus-Houw", die nog op vele honderden meters afstand lag.

Alleen was er nog een mogelijke schuilgelegenheid onder enkele grote, breeduit gegroeide knotwilgen die daar langs een sloot stonden. Toch beter dát dan niets.

Dus vluchtten we ieder naar zo'n knotwilg, waar we onder gingen staan, maar we moesten tevens de vliegtuigen in ons vizier houden, om te kunnen weten waar vandaan er geschoten kon worden. En als zij niet op elkaar schoten, scheerden ze soms heel laag over ons heen met een enorme snelheid.

Dan stonden wij doodsangsten uit, maar om ons was het natuurlijk niet te doen. Zij wilden ieder voor zich de tegenstander van zich afhouden en proberen hen tevens te treffen met z'n boordwapen (een soort ware mitrailleur, waarmee gevechtstoestellen bewapend werden.

Als wij er de kans voor kregen, holden we snel van boom tot boom en dan in de richting van "Muskus-HOUW". Soms echter moesten we enige tijd blijven staan, zolang er geschoten werd op elkander. De één deed immers voor de ander niet onder, dus probeerden ze hun tegenstander uit te schakelen en dat gevaar moesten wij dan helaas maar trotseren!!

Toch waren we inmiddels al enkele honderden meters gevorderd en kwamen we steeds dichterbij Muskus-Houw, maar durfden er nog niet ineens aan één stuk door te hollen, heen te gaan.

Een Engels gevechtsvliegtuig kwam met grote snelheid in onze richting gevlogen, met de motoren op volle toeren. Tamelijk dichtbij steeg het opeens pijlsnel het luchtruim in en we hoorden gelijktijdig het boordwapen knetteren.

Onmiddellijk werd er vanuit het vijandelijk toestel teruggeschoten en floten er op dat moment tientallen kogels door het luchtruim. Dat werd zeer gevaarlijk voor ons als er van boven naar omlaag geschoten werd. Want als je achter een dikke stam van een knotwilg stond was je veiliger dan onder een kruin. Maar wáár is men eigenlijk helemaal veilig onder zulk een omstandigheid? Het waren wel brede uiteen gegroeide kruinen, waar we ons onder schuil hielden, maar het waren wel heel angstige momenten. Opeens was het stil in het luchtruim boven ons, wel hoorden we nog toestellen boven ons rondcirkelen en dát beloofde wel wat. Weer stotterden de boordwapens hoog in de lucht en opnieuw werd het stil.

Die kans namen wij waar en holden naar een paar verderop staande bomen en plotseling knetterde er weer een boordwapen vlak boven ons. We hoorden kogels in het slootwater plonzen. Ik drukte mij ze stijf als maar mogelijk was, tegen de stam van de wilg om de trefkans zo klein te maken als ik kon, maar als je tamelijk groot bent gaat dat niet zo gemakkelijk.

Dus konden we alleen maar afwachten wat er verder ging gebeuren. Toch gaven de vliegtuigen het niet gauw op, ze bleven elkander op hun beurt bestoken met kogels uit hun boordwapens. Toen volgde er een korte pauze, waar wij meteen gebruik van maakten. Op een wenk holden we verder zolang we niet hoorden schieten en liepen als hazen zo hard door de weilanden en naderden "Muskus-Houw". Hijgend en puffend kwamen wij daar aan en vroegen of we binnen mochten komen vanwege de luchtgevechten.

De deur ging wijd open en we konden meteen naar binnen. Gelijk scheerden er vliegtuigen laag over en knetterden boordwapens. Een vrouw die ons binnen liet schrok ook op dat moment en zei: "Kom maar gauw mee naar de schuur. Daarin bevindt zich een oude gewelfde kelder, waar we tamelijk veilig zijn".

Zij en haarman waarschijnlijk en nog een andere man met een vrouw gingen ook mee de kelder in.

Op een moment werd er evenhevig op elkaar geschoten, dat was heel goed te horen en die mensen zaten ook met angstige gezichten van zich af te kijken. Buiten hoorden we een harde klap en daarna viel er iets op het erf, dat ook weer een klap gaf. Blijkbaar was een dakpan geraakt door een kogel van een boordwapen van één der vliegtuigen en was de pan aan stukken omlaag gekomen op het erf.

Opeens hoorden we enkele vliegtuigen heel laag bij ons overkomen en naar wij veronderstelden gingen ze in noordelijke richting. Een ogenblik later was het weer stil in de omgeving. zeer waarschijnlijk had één van beide partijen waar voor z'n geld gekozen en had het Hazenpad genomen.

Wij hielden ons nog een ogenblik binnen, want je kon immers in zo'n situatie nooit van te voren weten wat er verder ging gebeuren, want ieder moment kon zich immers een ander probleem voordoen, dus waren wij daarin zeer voorzichtig.

Het bleef echter rustig in de omgeving en dus besloten we na enige tijd onze schuilgelegenheid voorzichtig te verlaten en buiten gekomen konden we konstategen dat er op dat ogenblik geen vliegtuigen in het luchtruim boven ons waren, dus konden we opgelucht adem halen en waren wij inmiddels ook weer wat uitgerust.

Wij bedankten de bewoners voor hun bereidwilligheid dat we van hun veilige schuilplaats gebruik hadden mogen maken en toen we over het erf langs het woonhuis liepen, lag daar inderdaad een dakpan die aan stukken gevallen was.

Wij liepen ongeveer dezelfde weg terug, als we er heen gegaan waren en zagen toen links van ons in een weiland, op ongeveer vijftig meter afstand, een koe dood liggen. Dat komt in een agrarisch gebied natuurlijk wel vaker voor, maar in deze omstandigheid veronderstelden wij dat deze door een kogel getroffen was van een boordwapen der vliegtuigen.

Rechts van ons, omgeving Wageningsberg, werden weer granaten afgevuurd die in en om het dorpje randwijk explodeerden. Zwaar dreunden deze explosies en we hadden te doen met de inwoners van dat plaatsje, als ze nog niet weggevlucht waren.

We liepen dus flink door om toch maar zo gauw mogelijk van dat vlakke weilandengebied weg te komen.

Vanuit een gebied dat ver achter ons lag, mogelijk omgeving Elst of Bemmelen, dus oostelijk van de spoorlijn Anhem - Nijmegen, was zwaar en intens kanonvuur waar te nemen. Het was natuurlijk maar gissen, toch kon daar weleens flink strijd geleverd worden tussen strijdkrachten van het Britse leger en soldaten van de Duitse tankeenheden, onder bevel van commandant generaal Harmel. Die hield zich daar in dat oostelijk gebied van de Betuwe, al enige dagen op, dus was dat goed mogelijk.

Toem wij op de boerderij terug kwamen waren onze ouders en de overige vluchtelingen heel blij dat we ongedeerd waren.

Vandaar hadden zij het schieten van de luchtgevechten ook gehoord en hadden zorgen over ons gehad. Wij waren daar immers zeer trefbaar geweest in dat vlakke weilandengebied. Ja, het was daar ook wel enige tijd heel spannend geweest

Maar dát niet alleen, ook levensgevaarlijk, want je bent overal trefbaar in zo'n groot open gebied! Gelukkig hadden wij het er goed afgebracht.

Tegen de middag, nadat wij teruggekomen waren, kwam een echtpaar bij ons op de boerderij. Zij kwamen rechtstreeks uit Randwijk en ze waren ongeveer van middelbare leeftijd en vertelden, dat er in het hele dorp granaten neergekomen waren. Het was er zeer gevaarlijk geweest en daarom waren ze uit dat dorpje wegevlucht. In de vroege ochtend was een groepje Duitsers over de rivier de Rijn gekomen, maar zij waren trouwens heel gauw gevangen genomen. Dat echtpaar had echter het vermoeden, dat het daar juist om te doen geweest was, maar zeker wisten zij dat natuurlijk ook niet.

Ze hadden op het laatst niet langer in het dorp durven blijven en waren dus, tussen het vallen van de granaten door, uit Randwijk vertrokken en waren van plan om in het dorp Herveld een veiliger onderkomen te gaan zoeken. Maar na dat hele eind lopen hadden zij besloten een ogenblik wat uit te rusten op de boerderij van Visser.

Nadat ze weer wat uitgerust waren gingen zij verderop en hoopten tegen één uur in Herveld te zijn. Daar was het tot dan toe nog rustig geweest. Waarschijnlijk veel rustiger dan in de richting die ik hier al reeds eerder beschreven heb, namelijk in de omgeving Elst-Bemmel. Daar vuurden kanonnen aan één stuk door. Het leek wel trommelvuur! Daar was blijkbaar een tankslag aan de gang tussen een tankdivisie van het Britse leger en de tank-eenheid van De Duitser Harmel.

In de namiddag vroeg Visser aan mij of ik met hem mee ging. Hij wilde even naar het vee (koeien) gaan kijken dat ergens in een weiland liep, pp enkele honderden meters oostelijk van zijn boerderij verwijderd.

Toen we bijna in de wei gekomen waren, waar zijn vee liep, zagen plotseling recht voor ons een enorme grote, grijsbruine rookkolom opstijgen, die steeds maar hoger, breder en groter werd met binnenin een geweldige vuurmassa die al hoger en hoger golfde in die reusachtige grote rookkolom. Dat was iets kolossaals!!

'k Weet niet of ik dit op een andere manier had kunnen beschrijven. Maar niet zo lang daarna hoorden we een geweldige harde dreun, direct gevolgd door een zeer sterke luchtdruk golf, die onze broekspijpen tegen de benen deed drukken. Dus bleek er wel iets heel bijzonders geexplodeerd te wezen, maar wát dat wisten wij op dat ogenblik nog niet, doch dat zouden we later wel te weten komen.

Wat later in de middag, dat zal tegen de avond zijn geweest, kwam er een groepje nieuwsgierige mensen via het Slopse-straatje naar onze boerderij, die uit Herveld afkomstig waren. Zij hadden horen vertellen dat er wel honderd vluchtelingen op de boerderij van Visser ondergebracht waren. Dus wilden zij die wel eens graag zien en er een praatje mee maken, want dat zal daar wat wezen zeg, honderd vluchtelingen bij elkaar op een boerdrij. Nou, dat is niet niks!!

Maar oh, wat keken die mensen op hun neus en wat waren ze weer gauw op hun retour, toen ze vernamen dat er máárrrr... zo'n dertig mensen vertoefden. "Dát valt tegen zeg en daar hebben we nog wel zo'n eind om moeten lopen." Dit was dus wel een bewijs dat oorlogsvluchtelingen ook nog een bezienswaardigheid kunnen zijn. Die belangstelling bestond tegen het vallen van de avond, maar ook andere levende wezens hadden belangstelling voor ons.

Doch die bemekten we pas in de nanacht, nadat Piet en ik de brandwacht gelopen hadden. Die was namelijk tussen half elf en half 1. Het was nat en winderig weer geworden. Tegen de avond, de mensen uit Herveld zijn toen misschien net weer thuis geweest, was het gaan regenen en geleidelijk regende het steeds harder. Ook de wind was stormachtig geworden. Hoe later in de avond, hoe slechter het weer werd.

Er werd ook veel geschoten, want na enige tijd, dat zal tegen half twaalf geweest zijn, leek het wel alsof er vanuit vele plaatsen uit de Betuwe, ieder stuk geschut en elke tank granaaten afvuurde op Oosterbeek. Want tijdens ons wachtlopen zagen we het om ons heen overal oplichten tegen de pikdonkere lucht. Daar bleek ergens een stuk geschut of een tank te staan, die onophoudelijk in de richting van Oosterbeek vuurde. Daar zag je dan felle lichtflitsen tegen de lucht als er projectielen tot explosie kwamen en dat is zo een hele tijd door blijven gaan. Wij kregen daarbij de gedachten dat er van Oosterbeek niet veel meer over kon blijven, als dat schieten zo door bleef gaan!! 't Was een compleet spervuur waarin ook veel lichtspoormunitie gebruikt werd. Het schieten was enige tijd niet van de lucht! Het was nog in volle gang toen Piet en ik van het wachtlopen naar onze schuur terug liepen om te gaan slapen.

Gelukkig hadden wij ons niet onnodig nat laten regenen, want tijdens dat spervuur hadden wij ons in de deuropeningen opgesteld. Dat hadden we om veiligheidsredenen gedaan, in verband met eventuele rondvliegende granaatscherven.

Wij kleedden ons uit en kropen toen onder de wollen dekens en hoopten bij dit regenachtige weer, de rest van de nacht heerlijk te kunnen slapen.

In het begin leek het goed te zullen gaan, want we bleken al tamelijk gauw in slaap te zijn gevallen. Hoe lang wij dat gedaan hebben wisten wij natuurlijk niet, want als men in diepe slaap is weet men van niets.

Op een gegeven moment werd één van ons door één of andere oorzaak wakker. Moeder had een paar ratten opgemerkt die over haar voeteneinde gelopen hadden. Toen had ze met haar voeten naar hen geschopt. Ze waren toen blijkbaar bij mijn broer terecht gekomen, die daardoor ook wakker werd. Er waren natuurlijk enkele onvriendelijke woorden bij gezegd die hier beter niet neergeschreven kunnen worden om fatsoenlijke redenen!

Door deze consternatie was vader ook wakker geworden, maar die bleef, zo als meestal, rustig en was van mening dat we niet zo achter die diertjes aan moesten jagen, want dan zouden ze nooit aan onze aanwezigheid wennen...!

Moeder had daar weer een andere mening over en zodoende waren we op dat moment alle vier klaar wakker.

"Ik weet wel, dat ik van nu af geen oog meer dicht doe, nu ik weet dat de ratten hier zo maar over je heen kunnen lopen", zei moeder.

"Dat zal dan in de toekomst heel moeilijk voor je worden, want laten we hopen dat je nog wel verschillende jaren te leven hebt", Was vaders laconieke reactie op moeders gezegde.

Inmiddels ritselde het in verschillende donkere hoeken van de schuur. Zien konden wij ze dus niet, doch aan hun activiteit te horen moeten ze wel zo groot geweest zijn als kleine jonge varkentjes van enkele dagen oud.

Toch bleek later, in de ochtend, dat moeder wel weer geslapen had en daarbij haar ogen dicht had gedaan. Dat had mijn broer opgemerkt toen hij wakker geworden was door een harde slag. En zoals hij beweerde, was deze heel dichtbij geweest.

Even daarna werden wij alle vier wakker door exploderende granaaten in onze naaste omgeving. Daardoor stonden we op, want in situatie kon zich van alles voordoen.

Deze beschieting bleef een tijdlang aanhouden en vooral Zetten en omgeving kreeg het zwaar te verduren. Later kwamen er ook heel wat projectielen in onze omgeving terecht. Randwijk werd de laatste dagen ook niet ontzien, dus kreeg dat dorp er ook flink van langs. Naar wij veronderstelden werden die projectielen allemaal vanaf de Wageningseberg afgevuurd en het waren meestal zware kalibers.

Al waren wij al tamelijk vroeg op, het begon buiten al licht te worden en het regende gelukkig niet meer.

Met ons ontbijt moesten we nog enige tijd geduld hebben, want de familie Visser zorgde voor warm drinken bij de boterham. Dus hadden we nog even de tijd en daarom praatten we maar wat met elkaar en kwam ons gesprek op een boodschapper van de gemeente Valburg, die gisteravond bij ons op de boerderij de boodschap bracht, dat vluchtelingen die zich op de boerderij bevonden zich de volgende dag naar een aangegeven schoolgebouw konden begeven, waar des middags ook warm eten verkrijgbaar was via een centrale keuken. Het was natuurlijk vrijwillig en vrijblijvend. Men kon dus ook blijven waar men was.

Die boodschap werd even door vader aangehaald, want vader vond 's middags warm eten zeer belangrijk en dat was voor allemaal op de boerderij helaas niet mogelijk, wat ook heel goed te begrijpen was.

"Voelen jullie daar ook iets voor, of zeg je, voor mij hoeft dit persé niet"? vroeg vader ons.

Moeder, Piet en ik hadden daar ongeveer dezelfde mening over. Het warme middageten vonden wij ook wel belangrijk maar van al dat drukke gedoe in zo'n schoolgebouw moesten wij niets hebben. Dan bleven we toch liever hier onder elkaar.

Maar misschien was er een mogelijkheid dat tegen de middag het eten gehaald kon worden? Zou daar niet over te praten wezen, was onze vraag.

Toen werd de vraag gesteld door mijn broer:

"Nu hier in de omgeving steeds meer granaten exploderen, vinden jullie het daardoor nog steeds veilig genoeg hier, of moet er geleidelijk aan over gedacht worden om verderop te gaan om een veiliger plaats op te gaan zoeken? Hoe denken jullie daar over?" "Daar wil ik wel even verder over praten", zei ik.

"Als ik het mijne daar van mag zeggen, vind ik nog steeds dat we nu al weer achtervolgd worden door de granaten. Thuis in Driel zijn wij er voor gaan vluchten en dat was later op de boerderij "De Noordhoek" ook weer het geval.

Vandaar gingen we de zelfde avond nog weg naar Heteren, vanwege de granaten. De volgende dag zijn wij daar ook weer weggetrokken omdat we daar ook granaten verwachtten en zijn we hier terecht gekomen. Hier vallen nu ook steeds weer granaten, dus begint het hier eigenlijk opnieuw gevaarlijk te worden. Dan vraag ik me wel eens af, waar zullen wij uiteindelijk heen moeten gaan om geheel gevrijwaard te zijn tegen dat gevaar??

Blijven waar we nu zijn, kan gevaar op leveren, maar als we hier nu ook weer weggaan, waar zijn we dan een keer veilig om te blijven, tot de oorlog is afgelopen. Dus vindt ik dit een groot probleem worden!" was mijn mening.

"Daar zijn we het samen over eens, maar aan zo'n oorlogstoestand is helaas niets aan de veranderen, daardoor moeten wij toch moeite doen om te proberen het steeds maar dreigende gevaar te ontlopen," zo reageerde Piet, "daarom moeten wij deze situatie goed in ogenschouw houden".

"Daar had ik ook al over nagedacht en dus moeten we ook weer niet te lang wachten, als het werkelijk zo ver komt, met het zoeken naar een veiliger oord. Daarmee wil ik zeggen, als het werkelijk te gevaarlijk zou gaan worden om je nog op straat te begeven dan is het daar te laat voor". zo bracht ik naar voren. Daar had mijn broer, maar ook onze ouders begrip voor.

Er werd even op de buitendeur geklopt en open gemaakt. Het was één van de andere vluchtelingen die op de boerderij vertoefde, namelijk Bart Peters. Hij bleef in de deuropening staan en vroeg: "Hebben jullie in de vroege morgen die granaten ook hier vlakbij de boerderij uit elkaar horen knallen? Piet Westend en ik hadden toen net het wachtlopen er op zitten en stonden in het achterhuis op de deel nog even met elkaar te praten. Opeens huilden er granaten over de boerderij, die verderop ergens ontploften. Meteen daarna hoorden we ook iets over ons heen ruissen met direct daarna enkele hevige harde explosies, ergens in de boomgaard achter deze schuur.

We zijn daar gaan kijken en er zitten twee diepe gaten in de grond. Dus die waren wel heel dichtbij! Zouden de Moffen ons hier ook niet met rust kunnen laten?"

Toen hij die woorden gesproken had huilden er opnieuw granaten door het luchtruim en explodeerden er ook weer enkele tamelijk dicht bij de boerderij. Peters was even de schuur ingekomen voor zijn eigen veiligheid.

"Zie je wel, er is weer een beschieting, dus denk ik dat wij hier met ons allen beter weg kunnen gaan, want het lijkt mij hier bepaald niet meer zo veilig te wezen. Maar nu weten jullie tenminste één en ander af van de situatie. Ik begreep deze ochtend wel, dat er weer mensen weg wilden gaan, iets verderop naar Herveld of omgeving. Daar praten we misschien nog wel verder over vandaag". En toen er op dat moment geen projectielen in aantocht waren verliet hij de schuur om naar zijn eigen plekje op de boerderij terug te keren.

"Dan zijn die granaten wel heel dicht bij ons uit elkaar gebarsten en dat is heus geen mooi vooruitzicht", zei moeder.

"Nee, als dat zo doorgaat, zie ik de mensen hier weer vlug vertrekken, want je kunt nu heel goed horen dat er steeds weer opnieuw granaten afgevuurd worden. Maar de meesten daarvan komen echter nog steeds in Zetten terecht". Aldus vader.

"Ja, dat deden ze nog steeds, maar als de Duitsers op de Wagingseberg hun kanonnen ruim 5 centimeter meer naar links richtten, krijgen wij hier ook de volle laag," was mijn mening. Vader, Piet en ik gingen naar buiten en spraken daar met de overige vluchtelingen.

Zij waren onderling al aan het overleggen geweest wat hun het beste leek en zij vonden het onder elkaar veiliger een ander onderkomen op te gaan zoeken. Per slot van rekening maakte het hun niets uit of zij naar een andere plaats moesten gaan, als het dáár maar veilig was. Men was immers toch al uit hun woonplaats vertrokken en daar huis en haard achter moeten laten. Zij hadden eigenlijk dus niets meer te verliezen, maar wilden hun eigen leven toch proberen veilig te stellen.

"Hoe denken jullie er over en wat is jullie mening over datgene wat voor ons allen het veiligst is?" vroeg één van hen.

"Vader is de oudste, dus neem ik aan dat die meer ervaring in zijn leven heeft opgedaan dan wij jongeren, maar mijn persoonlijke mening heb ik al klaar. Maar laat vader eerst zijn mening hierover naar voren brengen." Drong mijn broer aan.

"Wij kunnen daar gelukkig gezamenlijk over beraadslagen, maar ik vind, als het hier in de komende dagen toch te gevaarlijk voor ons wordt, we beter vandaag dan morgen weg kunnen gaan. Hoe minder risico we lopen, hoe liever het ons is. Of het voor ons persoonlijk er beter op zal worden is natuurlijk nog de vraag. We weten nu wat we onder elkaar hebben, maar nog niet wat we zullen krijgen. We hebben het hier goed met elkaar kunnen vinden, ook met de familie Visser die ons onderdak verschaft heeft. Dit is dus mijn mening", aldus vader.

Tijdens ons overleg kwamen er regelmatig zware pranten in Zetten, Hemmen, Randwijk en onze omgeving terecht, die onder de bewoners veel spanning veroorzaakten.

Mensen die zich ergens buiten bevonden, probeerden vlug een huis schuur of een ander gebouw binnen te vluchten om toch maar zoveel mogelijk tegen rondvliegende scherven gevrijwaard te zijn. Hier en daar op het erf van de boerderij werd nog even beraadslaagd of men morgen of deze dag nog weg wilde gaan, maar al gauw was men het er allemaal over eens, om nog de zelfde ochtend te vertrekken, om te proberen ergens of in Herveld of Valburg een veilig plekje te vinden, om daar zolang het er veilig zou wezen, te kunnen vertoeven.

Dus werd het Visser medegedeeld dat de meeste vluchtelingen zijn boerderij weer wilden verlaten voor alle veiligheid. Hij vond het wel jammer, maar kon het niet kwalijk nemen, in zo'n situatie moet men immers zelf kunnen beslissen-

Dat hadden wij dan ook gedaan op een paar personen na. Die hadden besloten voorlopig nog te blijven en dat was natuurlijk hun goed recht. De één bekijkt het namelijk zus, de ander zo. Het hele besluit was echter nogal tamelijk gauw gegaan, hooguit een goed half uur, want de meeste mensen hadden al uit ervaring angst voor granaten gekregen, toen zij zich nog in hun woonpl bevonden. Daar waren zij als het ware door de beschieting met granaten overrompeld. Toen de beschieting begon was het ongeveer tegen de tijd geweest dat men wilde gaan slapen.

Toen ons voornemen aan Visser verteld werd boden wij onze hulp aan bij het naar buiten rijden van zijn landbouwmachines-en andere werktuigen. Want de oude boerderij met het grote achterhuis was echter met riet gedekt, dus zeer brandgevaarlijk, vooral in deze situatie met veel granaatvuur.

Visser bedankte ons die meegeholpen hadden voor de bereidwilligheid en was blij dat het nu in zeer korte tijd gebeurd was.

Mocht er in de komende dagen toch nog brand uitbreken door één of andere oorzaak, konden de landbouwwerktuigen gespaard blijven. Zij die besloten hadden verderop te trekken gingen daarna hun bagage bij elkaar pakken en dat deden mijn broer en ik eveneens. We ruimden het stro op waarin wij geslapen hadden, rolden de dekens op en bonden die weer op de fiets van Piet en de houten koffer van mij bond ik vanzelfsprekend op de bagagedrager van mijn fiets. Verder pakten we nog het één en ander bij elkaar, wat we in de komende tijd nog nodig zouden kunnen.

Daarna namen we van Visser en zijn vrouw en zijn schoonzuster hartelijk afscheid en bedankten hen voor alle goede zorgen die wij tijdens ons verblijf op hun boerderij genoten hadden en hoopten spoedig op een weerziens.

Een ieder verliet de boerderij op eigen gelegenheid en met Z'n eigen groepje. Ook wij vierten vertrokken toen en verlieten het erf en volgden de zelfde weg die wij des zaterdags gekomen waren. Het zal zo ongeveer half elf geweest zijn.

Het was weer een sombere, mistroostige ochtend, we liepen wel gezamenlijk, maar dan wel in groepjes van vier, vijf of meer personen en in het geheel zo'n 25 vluchtelingen bij elkaar. Enkele waren achter gebleven.

Na enkele honderden meters gingen wij in een bocht rechtsaf en na wéér een paar honderd meter in een bocht links. Rechts van de weg stonden veel zeer oude en uit elkaar gegroeide knotwilgen. Links ongeveer 5 á 6 niet al te grote woonhuisjes met een eind verder bij een splitsing van de Woerdsestraat, een flinke boerderij, die op een soort terp (een hoogte) stond. Onze weg liep daar rechtdoor tot een klein eindje voorbij een boerenwoning.

Daar splitste de weg zich en gingen wij rechtsaf om over de spoorwegovergang Herveld in te gaan. Dit was tenminste de bedoeling van de meesten van ons.

Bij de overweg stond echter iemand met een geweer over de schouder die ons tegen hield. Hij had een rood met witte band om zijn arm en bleek iemand van de Binnenlandse- Strijdkrachten te wezen die orders gekregen had om niemand de overgang te laten passeren. Volgens de wacht zou er in Herveld geen plaats meer wezen en evenmin in het verderop gelegen dorp Valburg.

Die plaatsen waren overspoeld door vluchtelingen uit Elst, Driel, Heteren en Randwijk. Dat wisten wij nu ook weer en daar stonden we dan!! Vooruit mochten wij helaas niet. Terug naar de vorige splitsing en daar verder lopen, parallel met de spoorlijn kon wel. Maar toen de wacht vernam wat we van plan waren, raadde hij dat af, want bij die volgende overgang stond namelijk ook een wacht, dus zou het een overbodige wandeling zijn.

Zoals het al enige tijd gaande was, vielen er ook toen zware granaten in de omgeving van Zetten en ook uit de richting vanwaar wij met ons allen gekomen waren.

Toen de meesten van ons dat realiseerden begon er spanning onder hen te komen, we voelden ons opgesloten in een wijldheid van weilanden en bouwlanden.

Enkele mannen uit onze groep stapten naar de wacht en vroegen:

"Waar kunnen wij dan het beste heengaan??"

"Daar ben ik hier niet voor geplaatst om raad en daad te verstrekken!" was zijn antwoord.

"Is je geweer geladen of draag je dat alleen voor de show?" werd er gevraagd.

"Dat merkt men wel als ik het gebruiken moet!" antwoordde hij.

"Als wij nu eens met ons allen tegelijk de overweg oprennen, wat ben je dan van plan te doen!?"

"Dat merken jullie dan wel als het zover is!" Beet hij ons toe.

"Voor dat jij het geweer van je schouder genomen hebt, zijn de meesten van ons al over de spoorlijn heen gehold, realiseer je dat wel?" Hij zei op dat moment even niets, maar deed een paar stappen naar voren en haalde toen zijn geweer van z'n schouder en stond ons van links naar rechts en omgekeerd op te nemen met felle, strenge ogen.....

Op hetzelfde ogenblik kwam er een al wat bejaardere man uit ons groepje naar voren en ging tussen ons en de wacht staan, keek ons allemaal even aan en zei toen heel rustig: "Blijf kalm mensen en maak het deze man niet zo moeilijk. Hij heeft ook zijn orders waaraan hij gehoor moet geven. Doe geen domme dingen zodat er geschoten moet worden, want dat wordt er al veel te veel de laatste tijd!!"

Toen die man dit had gezegd keek hij naar de mensen die voor de spoorwegovergang stonden en wachtte op eventuele reacties. Hier en daar in de groep werd wat onverstaanbaars gemompeld, doch verkeerde opmerkingen werden niet naar voren gebracht; de man had blijkbaar toch begrip gebracht onder de weggevluchte mensen, want in hun hart verafschuwden zij natuurlijk ieder geweld. Een klein ogenblik later ging toen een ieder zijn eigen weg, op zoek naar een veilig onderkomen, al was het alvast voor de komende nacht.

Daarvoor riskeerden zij een lange wandeling die eigenlijk overbodig bleek te zijn, doordat ook zij bij een andere overweg terug gestuurd werden. Gelukkig voor hen vonden ze dan een ander onderdak voor de komende nacht. Morgen zagen ze wel verder!

Wij vieren maakten die middag gelukkig geen vergeefse wandeling, als ik dat eindigen lopen nog een wandeling mag noemen. Maar wij hebben wel een grote omweg gemaakt door weilanden en over met gras begroeide karresporenwegen door wei-en bouwlanden.

We liepen kilometers in de stromende regen en werden steeds geconfronteerd met exploderende granaten dichtbij en vliegtuigen boven ons die met Duits luchtafweergeschut beschoten werden, omdat zij vanuit het luchtruim het Duitse geschut beschoten dat op de Grebbeberg bij Rhenen en op de Wageningseberg stond opgesteld.

Ook werd ons onderdak geweigerd door een eigenaar van een boeren woning, tamelijk dicht bij de Eldense-Zeeg, onder Homoet. Hij maakte zich bezorgd om ons onderdak te verschaffen, daar hij niet wist wie hij in huis haalde, je wist immers maar nooit! En als je dan een vader en een moeder bij je hebt die de leeftijd bereikt hadden tussen de 65 en 70 jaren, is dat wel een grote teleurstelling!!

Hij wees in zuidelijke richting en zei tegen ons: "Loop maar recht door, Homoet in, misschien willen ze je daar wel ergens hebben!" Een aanbod alsof hij een paar jonge honden kwijt wilde... Toen heb ik hem hartelijk bedankt voor zijn gastvrijheid en ik sprak de hoop uit dat hij zeer spoedig de zelfde weg zou moeten volgen om de zelfde reden, waarvoor wij die moesten volgen. Bij die laatste gesproken woorden deed hij de achterdeuren voor onze neuzen dicht!!

Wij verlieten z'n erf en kwamen op de Homoetsestraat, waar we in de richting Homoet liepen. Het regende nog steeds en de weg was zeer slecht, één grote modderbaan, stuk gereden door militaire voertuigen die af en aan reden.

Na ongeveer ruim honderd meter passeerden wij de Eldense-Zeeg, een brede waterafvoersloot.

Wij liepen verder, want het leek ons toch beter om vandaar naar Valburg te lopen. In oostelijke richting bulderde het geschut. Men had ons verteld dat daar een tankslag aan de gang was in Rijkerswoerd, een groot weilandengebied tussen Huissen, Haalderen en Het Over-Betuwse Elst.

Daar ergens in die wijdse omgeving, stonden de Engelse tanks tegenover een tankdivisie van de Duitsers. Die stond onder bevel van de Duitse tankcommandant Harmel.

Geen van beide partijen wist van wijken, dus moest er net zo lang gevochten worden, totdat één van hen zich over zou geven. Diezelfde dag waren we ook te weten gekomen wat er geexplodeerd was tussen het dorp Elden en Elst, de vorige dag.

Daar was in de nabijheid van de spoordijktunnel, bij de buurtschap "De Laar", een trein met een negental wagons, geladen met vliegtuigbommen letterlijk en figuurlijk de lucht in gevlogen. Deze trein moet daarvoor geheel vrijwillig door vier spoorwegmannen van het emplacement in Elst zijn afgereden in de richting van de spoorbrug over de rivier de Rijn.

De locomotief die in die dagen met houtgas werd gestookt, kon echter de kracht niet ontwikkelen die nodig was om de trein met vliegtuigbommen tegen de helling van de genoemde brug op te trekken en kon helaas niet verder komen dan net vóór die genoemde tunnel. In elk geval was het grootste gevaar veel minder bij een eventuele explosie, die zich door één of andere oorzaak voor zou kunnen doen, daar de trein zich op dat moment ver genoeg buiten de bebouwde kom van Elst bevond.

Als men die trein in Elst op het spoorweg-emplacement had laten staan hadden de inwoners een zeer groot risico gelopen, als er in de komende weken gevochten werd, tijdens de komst van het grote, Britse leger. Maar door welke oorzaak deze tot explosie was gekomen, zijn we echter nooit precies te weten gekomen.

We kwamen die middag ook te weten, dat de resterende parachutisten van de Eerste Engelse Parachutisten-brigade, vanuit Oosterbeek, onder zeer zwaar Engels spervuur, de rivier de Rijn overgehaald werden, op een plaats ongeveer halverwege het Drielseveer en de spoorbrug met enkele canvas-roeiboten. Dat had plaats in de nacht van maandag 25 september op dinsdag 26 september 1944. Die zelfde avond en nacht was het zeer winderig weer met heel veel regen. Zij vertrokken laat in de avond vanuit hun Hoofdkwartier Hartenstein, aan de Utrechtseweg, in zuidelijke richting door de bossen van "De Hemelseberg", naar een verzamelpunt in de uiterwaarden, zuidelijk van de Benedendorpsweg. De te lopen route was helemaal gemarkeerd door wit lint.

Enkele honderden meters westelijk van het historische kerkje dat aan de Benedendorpsweg staat, was bepaald om vandaar aan de noordelijke Rijnsoever, overgehaald te worden, naar Betuws grondgebied, dat onder Driel hoort (gemeente Heteren).

Met enkele canvas-roeibootjes die men daarvoor ter beschikking had (een zeer armzalig aantal), om daarmee ongeveer 2000 militairen, die de slag om Arnhem hadden overleefd, terug te halen naar het al reeds bevrijdde gebied aan de zuidzijde van de Rijn. Dat overhalen geschiedde helaas onder erbarmelijke omstandigheden, namelijk onder een regen van zwaar mitrailleur-en granaatvuur.

Velen durfden de terugkeer van de bootjes niet af te wachten, bang dat zij al dodelijk getroffen zouden worden, voordat ze hun strijdgebied aan de noordelijke Rijnsoever verlaten konden. De onder deze operatie gevallen gewonden konden helaas niet meegenomen worden naar het bevrijdde gebied en moesten achtergelaten worden en werden dan daarna natuurlijk door de Duitsers vervoerd naar hun hospitaal en krijgsgevangenen gemaakt. Dus die soldaten die hun beurt niet af durfden te wachten, ont deden zich van kleding en wapens en doken daarna het al zeer koude water van de rivier de Rijn in, om op hun manier hun kostbare leven veilig proberen te stellen.

Menigeen is dat ook werkelijk gelukt, maar...., helaas, ook velen van hen stierven de smartelijke dood in het aanzien van de bevrijding, toen zij bezig waren de rivier over te zwemmen. Anderen, die met bootjes opgehaald werden overkwam vaak het zelfde lot, als zij ergens op de rivier waren en hun bootje getroffen werd door een kogel of granaatscherf. Dan zonk z' n canvas bootje binnen enkele seconden. Kon men dan helaas niet zwemmen verdronk men ogenblikkelijk voor de ogen van hen, die wel konden zwemmen. En zo zijn er nog een groot aantal om het leven gekomen die in de Slag om Arnhem ongedeerd gebleven waren. Dat waren zeer tragische gebeurtenissen die echter wel op waarheid berustten!!

Het aantal militairen dat behouden de zuid-oever van de Rijn bereikt had, begaf zich naar een tamelijk dichtbij gelegen verzamelpunt, waar men zich verwarmen kon. Ook daar werd hen iets te eten of te drinken aangeboden, om weer een beetje op verhaal te komen. Na wat uitgerust te zijn begaf men zich te voet naar een centraal gelegen plaats in Driel, vanwaar zij met militaire vrachtauto's verder vervoerd werden naar een opvangcentrum in Nijmegen. Later werden zij dan van een andere plaats uit, met vliegtuigen terug gevlogen naar Engeland, hun geboortegrond! Dit was een heel verhaal (tussen mijn ervaringen door), maar toch wel interessant voor de lezer(es) om dit te weten.

We vervolgen hier onze voettocht die ik aan het beschrijven was op bladzijde 242. Wij viere volgden vanaf de waterafvoersloot "De Eldense-Zeeg" genaamd, de Homoetsestraat in de richting van het nog echte Betuwse dorpje Valburg. Daar immers wilden wij die namiddag proberen een veilig onderdak-adres te vinden. Dit was ons helaas niet gelukt bij een agrarische inwoner die zijn bedrijf tamelijk dicht bij die genoemde waterafvoersloot had. Wij waren er niet gewenst en daarom stuurde hij ons daar weg om een ander adres op te gaan zoeken.

Dus liepen wij enige tijd later over de Homoetsestraat, tussen de boeren bedrijfjes door en waren al gauw bij het riviértje de linge aangekomen, nadat we enkele honderden meters terug het op een terp staande historische Homoetse kerkje gepasseerd waren. De hele weg die wij gelopen hadden was volledig in beslag genomen door Engelse legervoertuigen. Vooral vrachtwagens met een aangekoppeld stuk geschut. Hier en daar passeerden we een boerenhoeve waar op het erf een mitrailleurstelling was aangelegd. Iets zuidelijk van de boerderij "Adelhof" stond een grote Engelse tank op het bedrijf naast een sloot, waaronder een slaapgelegenheid was uitgegraven in de grond. Vanaf de weg zagen we onder de tank matrassen en dekens liggen. Dus wel een tamelijk veilige slaappleats, maar wel wat frisjes.

Inmiddels waren wij het landgoed "Schoonderlogt" genaderd. Daar op het grote gazon waren enorme grote Rode-Kruis tenten opgezet onder de brede kruinen van kastanje- en lindebomen. Daar heerste grote bedrijvigheid, soldaten liepen heen en weer met het rode kruis op een band om de arm. Een Rode-Kruis auto reed net het terrein op toen wij het passeerden.

Iets verderop was rechts de Stationstraat die alleen in gebruik was voor militair verkeer, dus mochten wij daar geen gebruik van maken. En dát was juist de kortste weg naar het centrum van Valburg, ons uiteindelijke doel.

We gingen toen eerst een bocht om naar links en ruim honderd meter verder één naar rechts. Een eind verder was de Tielsestraat, waarop Engels militair verkeer in beide richtingen reed.

Toen wij die naderden, kwamen twee mannen naar ons toe die blikvluchtelingen opvingen. Ze vroegen waar we vandaan kwamen en waar we heen wilden. We vertelden onze situatie waarin wij verkeerden en dat we in Valburg voor de komende nacht een veilig onderkomen wilden zoeken.

Eén van de mannen keek even in een zakboekje en zei tegen ons :
 "Even buiten het centrum van Valburg is nog plaats voor U.
 Volgt U maar steeds deze weg door het centrum heen, dan ziet U al gauw een begraafplaats links.

Een paar honderd meter verder staat een huis waar U terecht kunt, ook links van de weg. Vertel maar dat wij jullie gestuurd hebben". Hij noemde een paar namen, maar die hebben wij niet onthouden, dat was ook niet belangrijk.

Die persoon vertelde ons nog wel, dat het ook een heel eindje lopen was en dat was het ook wel. Een klein half uur later kwamen wij op de plaats van bestemming. Het was toen al bijna donker geworden, maar we hadden deze moeilijke voettocht er gelukkig opzitten. Niet voor de tijd, want we waren, behalve moeder die een regenmantel van huis had meegenomen, doornat en hoopten dat wij ons bij een warme kachel wat op konden laten drogen, maar....., dat was er helaas niet bij. Dat vonden we heel erg, niet bepaald voor Piet en mij, maar vooral voor vader die toch ook zo jong niet meer was.

Na ons ontvangen te hebben mochten wij ons bivak opslaan in een niet zo grote veeschuur die achter het woonhuis stond.

Vader, Piet en ik, trokken onze colbertjassen uit en hingen die ergens aan een spijker te drogen.

Toen moeder haar mantel uittrok was zij daar onder nog tamelijk droog gelukkig. Dus was zij er nog het beste afgekomen van die regenachtige middag.

We konden over stro beschikken en begonnen dus direct onze slaappleaats in orde te maken. Daarna zorgde moeder voor de broodmaaltijd. Inmiddels was het helemaal donker geworden, dus zijn we al vroeg in de avond gaan liggen, kropen tot onze nekharen onder de wollen dekens die we gelukkig van huis meegenomen hadden. En toen pas, na een kwartiertje, begonnen wij uiteindelijk een beetje warm te worden.

Al met al hebben wij die nacht toch nog tamelijk goed geslapen. Nu en dan werd men wel even wakker en dan hoorde je in de verte schieten. We namen aan, dat het uit de omgeving van Rijkerswoerd afkomstig was. Toch sliep je dan weer betrekkelijk gauw in en was het al een beetje licht toen wij wakker werden.

Woensdag 27 september 1944.

Die dag maken Piet en ik kennis met het al reeds gearriveerde Engelse leger.

Overal in Valburg en Herveld staat veel geschut opgesteld en staan er ook veel legertenten in de boomgaarden. In de voormiddag hebben we een

"gesprek"- met handen en voeten-,

met een paar Engelse soldaten.

Het weer was helemaal opgeknapt!

Wij constateerden toen meteen dat er nog steeds werd geschoten en dat geluid kwam uit het oostelijk deel van de Over-Betuwe. In onze omgeving was het gelukkig nog tamelijk rustig. De mensen die ons onderdak verschaft hadden bleken van Pommeren te heten. Eén van hun dochters bracht ons die ochtend warm drinken voor bij ons ontbijt. Daar waren we dankbaar voor, want brood hadden we zelf nog bij ons maar voor warm drinken konden wij zelf niet zorgen. Die dochter bleek Drina te heten en ze was bijdehand genoeg. Na een half uurtje kwam zij de kopjes ophalen en zei toen ook, dat we die middag binnen konden komen voor het warme middagmaal. Dat was ons van harte welkom!

Na het ontbijt gingen Piet en ik Valburg in en liepen daar wat rond en zagen er overal veldgeschut opgesteld staan en reden er verschillende legervoertuigen af en aan, zodat het op de wegen zeer druk was met militair verkeer.

Op de terugweg maakten we kennis met enkele Engelse soldaten, op het pleintje voor de Herv. kerk. Het waren agrarische jongens, zij spaken over koren dorsen, fruit plukken en bieten rooien. Over de oorlog werd niet gesproken, daar werden we iedere dag mee geconfronteerd.

Natuurlijk moesten we bij dat gesprek onze handen en soms ook even onze voeten gebruiken om elkander te kunnen verstaan (begrijpen). Wij kregen ook een Engelse sigaret aangeboden die wij dankbaar accepteerden. Dat was werkelijk een feestelijk aanbod in die dagen, want wij waren alleen nog maar zeer slechte en smakeloze sigaretten gewend in die oorlogsjaren.

Opeens begonnen de Engelse kanonnen en tanks in de richting van Oosterbeek te schieten, maar dat kan ook evengoed Rhenen en Wageningen geweest zijn, het gaf in elk geval een hevig kabaal zo van dichtbij. dat hadden wij immers nog niet meegemaakt!

Ook werd er op dat moment veel geschoten in de omgeving van Haelderen en Bommel, tenminste wel uit die streek, veronderstelden wij, precies konden wij dat ook niet weten.

Trouwens, vanuit die streek hadden we de laatste dagen al reeds meer van dat trommelvuur waar kunnen nemen. Daar waren de Engelsen blijkbaar gestuit op de Tiende SS-Tankdivisie die onder commando stond van de Duitse generaal Heinz Harmel.

Dit Duitse Panzerkorps dat zich in die septemberdagen ophield even ten noorden van Arnhem, was zeer waarschijnlijk door de geallieerden over het hoofd gezien.

Waarschijnlijk waren de Duitsers en de Engelsen daar op dat moment in een zware tankslag gewikkeld en kregen die Betuwse dorpen het daar zwaar te verduren. Dit had ook allemaal weer te maken met de Slag om Arnhem!!

Na ons "gesprek" met die jonge Engelse soldaten op het kerkpleintje, zijn Piet en ik weer terug naar ons evacuatie-adres gegaan, want het was toen al weer bijna twaalf uur. Dan konden wij met ons gezin immers bij van Pommeren binnen komen en meeeten met een warme maaltijd, dus zorgden we wel dat we op tijd waren.

Het eten was werkelijk verrukkelijk en we hebben daarvan dan ook heerlijk kunnen smullen. Er was ruim voldoende, dus behoefden we niet op een lepeltje vol te kijken.

Na de maaltijd zijn mijn broer en ik de hele middag bij onze ouders gebleven. Het was mooi, zonnig weer en hebben lange tijd buiten kunnen zitten. In de verte bleef het schieten doorgaan en tegen de avond vielen er ook enkele granaten in Valburg en omgeving, wat ook te verwachten was. Want als de Engelsen vanuit Valburg en Herveld op de Duitse stellingen vuurden, was de kans heel groot dat we Duits vuur terug konden verwachten. Gelukkig kwamen er niet veel projectielen in de omtrek neer en duurde de beschieting ook niet zo lang. Misschien was dit een voorproefje, maar dat wisten wij die avond natuurlijk nog niet. Toen het later echt donker ging worden, mochten wij ook weer bij de familie van Pommeren binnen komen.

Eerst kregen we in de vroege avond lekkere warme koffie en later ieder een bord karnemelkse pap en die het graag lusten, konden ook nog een lepel zoete stroop erin krijgen. Dát heb ik in geen geval afgeslagen.

Tegen de tijd dat wij wilden gaan slapen, gingen we weer terug naar ons onderkomen, de leegstaande koestal in de schuur. Toen we eenmaal in het stro lagen, hoorden wij nog steeds dat in de verte geschoten werd, maar toch zijn we blijkbaar tamelijk gauw daarna in slaap gevallen en hebben dus ongestoord de hele nacht door kunnen slapen.

Donderdag 28 september 1944.

Al hadden wij toch wel zo het één en ander van huis meegenomen, bij onze vlucht uit Driel, maar enkele artilelen die we echt nodig zouden hebben in de komende tijd, hadden we juist niet aan gedacht en hadden die dus niet bij ons.

Dat was de leesbril van Moeder, naaigerei waaronder stop-en naainaald, enkele klossen verschillende kleuren garen en een winterjurk. Moeder vroeg of wij dat in Driel op durfden te halen?

Over die vraag van moeder hoefden we niet lang na te denken, want we vonden het veilig genoeg om daarvoor even heen-en terug te fietsen. We besloten dat meteen te doen na het ontbijt. Wij waren immers in de veronderstelling dat er in Driel niet meer gevochten werd. De overgebleven Engelse parachutisten waren vanuit Oosterbeek over de Rijn teruggehaald en met de gelandde Polen samen naar Nijmegen afgevoerd om gerepatrieerd te worden. Dus was een groot deel van Driel eigenlijk niemandsland geworden, al meenden wij wel, dat de Engelsen het wel een beetje in de gaten zouden houden.

Dus zou een eventueel bezoek aan Driel geen gevaar voor ons opleveren. Wij zouden natuurlijk wel goed opletten op elk gevaar dat zich voor kon doen.

Tegen negen uur vertrokken we uit Valburg en reden wéér langs het landgoed "Schoonderlogt", bij de Linge rechtsaf en bij de Langstraat linksaf en later via weilanden langs de boerderij de "Fikkersdries" in de richting Driel.

Een ogenblik later reden we in de Oldenhofselaan, waar veel gro-toppen uit de hoge populieren geschoten waren en over het wegdek verspreid legen, waardoor we onze fietsen er iedere keer overheen moesten dragen, dat wel veel ophield.

Waar granaten geexplodeerd waren zaten diepe kuilen in het wegdek waar we omheen moesten fietsen om verder te kunnen gaan.

Links en rechts zagen we dood vee in de weilanden liggen, meestal waren dat koeien, soms een schaap of een paard, maar de meesten waren door hun eigenaren meegenomen toen ze het dorp uitgevlucht waren voor de granaten.

Al gauw kwamen we in de Broekstraat waar wij woonden. De meeste woonhuizen hadden veel schade opgelopen door granaten die dichtbij tot explosie gekomen waren. Deuren, ramen en houten schuurtjes waren vaak doorzeefd door granaatscherven. Ruiten waren uit hun sponningen geslagen, waardoor gordijnen van binnen naar buiten en van buiten naar binnen wapperden.

De grote achterdeuren van het huis van onze burens, de familie Huibers, stonden wagenwijd open en we konden dus heel goed zien dat op de deel en in de stallen veel stro lag. Ook nog enkele lege conservenblikken en een paar gescheurde kledingstukken van militaire uniformen.

Dus wel een bewijs dat er soldaten gebivakkeerd hadden, maar er was geen levend wezen meer te zien en waren de Polen ook uit Driel weggetrokken.

Ruim vijftig meter verder stond ons huis en we zagen direct al dat er een groot gat in de nok van het dak zat, vlak naast de schoorsteen; dat was dus een voltreffer geweest.

Toen we echter dichterbij gekomen waren zagen we ook dat de muren vol met gaten zaten van kogels en granaatscherven. Bijna alle ruiten waren aan stukken geslagen en daardoor hingen ook hier de overgordijnen van binnen naar buiten te wapperen en omgekeerd. Veel pannen lagen er niet meer op het dak, maar echter wel aan stukken gevallen op het erf rondom het huis.

Het gaas en draad van de omheiningen was helemaal in elkander getrapt, fruitbomen waren heel erg toegetakeld, stukken schors van de stammen lagen op de grond en takken van de bomen geschoten en enkele stammen dwars door midden geslagen door grote granaatscherven. Wat een rommel overal!!

Bij onze naaste bureu , de familie G, v. d. Dam, die de westelijhelft van ons huis bewoonden, hoorden we een geit mekkeren in hun schuurtje en toen we gingen kijken stond ze er werkelijk nog vast aan een ketting. Dus hebben we haar direct de vrijheid terug gegeven. En om haar blijdschap te uiten, mekkerde ze op een drafje onze boomgaard in.

Het dier had immers niets meer te eten ente drinken, dus vandaar dat ze wegrende de wijde wereld in. Want wat doet men als men enkele dagen geen eten en drinken meer gehad heeft??

Verder was er in de hele omgeving niemand te ontdekken, het was er akelig stil om ons heen en het geheel zag er zeer spookachtig en doods uit. Er was op dat moment geen enkel geluid dat aan bewoning door mensen deed denken. Alleen een merel liet zich nog enige tijd horen op een tak, hoog in de top van een oude perboom die naast ons huis stond.

In de groentehof en boomgaard van ons en de familie Huibers, waren de mitrailleurstellingen verlaten, evenals de eenmangaten (schuttersputjes). Er omheen lagen hoopjes lege hulzen van geweeren mitrailleurkogels.

Toen we naast ons huis kwamen lagen er ook veel aan stukken gevallen dakpannen op het stenen looppad. In de zijgevel bevond zich de voordeur van ons huis en toen we dichterbij kwamen zagen we dat deze half open stond.

Voorzichtig gingen we naar binnen, maar luisterden eerst nog even scherp of we binnen nog enig geluid hoorden, voor alle zekerheid. Want onder deze bijzondere omstandigheden leerde je wel voorzichtig te zijn.

Maar er was geen enkel bijzonder geluid waar te nemen, dus stapten we naar binnen. Per slot van rekening was het ons eigen huis. Bijna alles was en stond nog net eender als wij het achter gelaten hadden. We zochten wat kleding bij elkaar, klosjes garen, naalden en een schaar en ook nog de leesbril voor moeder. Zo, dat waren de gebruiksvoorwerpen die moeder nodig kon hebben.

In de kelder zagen we ook nog een schaal met kippeeieren staan. We hebben er een aantal goed ingepakt in papier en voorzichtig in de fietstas gedaan, want die wilden we wel meenemen. We hebben ook nog bij mensen in de buurt de konijnen, kippen en de varkens van voedsel voorzien. Vooral de varkens hebben we een flink portie koebieten in de hokken gegoooid. Die hoefden dan vooreerst niet van honger en ellende om te komen. Zo nu en dan keken we eens goed van ons af, maar in de hele omgeving was geen menselijk wezen te ontdekken; het hele dorp leek wel uitgestorven!

En toch hadden wij beiden het gevoel alsof we vanaf enige afstand bespied werden. Natuurlijk was dit niet het geval, maar het voelde wel zo aan en dus voelden we ons vreemd in eigen dorp. Zoals we vanaf enige afstand zien konden, waren er in de Dorpsstraat veel woningen vernield. Soms half of heel in elkaar geschooten of helemaal of ten dele uitgebrand.

Om het dorpscentrum heen hadden de agrarische bedrijven ook veel schade aan woningen, gebouwen en fruitboomgaarden. Bij de één zaten grote gaten in het dak, bij anderen was soms een stuk muur weggeslagen door granaatvuur. Bij ons in de naaste omgeving waren de boeren bedrijven er nog tamelijk goed vanaf gekomen, al had men ook wel enige schade.

We besloten terug te gaan naar Valburg en onderweg zagen we veel diepe kuilen in wei-en bouwland en links en rechts lagen ook op sommige plaatsen dede koeien en schapen, die door rondvliegende granaatscherven getroffen waren.

Waar we ook langs fietsten, er was bijna geen huis of het had schade opgelopen tijdens de oorlogshandelingen van de laatste dagen. Bij enkele zat er een groot gat in een muur of dak, bij één ander waren de houten windveren van de gevels geslagen, of de buitenmuren zaten vol kogele en granaatgaten.

We hadden inmiddels de Oldenhofselaan achter ons liggen er reden even later al bij de boerderij "De Fikkersdries".

Rondom ons heen lagen weilanden, met daartussen hier en daar een groot stuk bouwland. Op of nabij de boerderij was zo te zien niemand meer aanwezig, dus hadden de bewoners waarschijnlijk ook al een veiliger oord opgezocht.

Tot op het erf van genoemde boerderij was het nog een behoorlijke weg die niet verder liep tot bij een weidehek, rechts van een schuur. Achter dat hek lagen weer grote weilanden waar een soort pad, (karresporenweg) door liep in de richting van de Langstraat, waarmee men in Homoet en Valburg kon komen.

Al gauw naderden we de Eldense-Zeeg, een waterafvoersloot en daar vlak langs, stond honderden meters links van ons een vliegtuigje.

Het stond daar blijkbaar onbewaakt en onbemand, het leek wel soort verkenningsvliegtuigje zo te zien vanaf enige afstand. Het zag er ook nog ongeschonden uit.

Maar omdat wij op dat moment weinig belangstelling hadden voor een in de steek gelaten verkenningsvliegtuigje, passeerden we even later de genoemde afvoersloot en fietsten verder in de richting van Valburg.

Enkele ogenblikken later reden we een paar mitrailleurstellingen voorbij, gemaakt van zandzakken en graszoden en bemand door enkele Engelse militairen. In het voorbijgaan groetten ze ons heel amicaal door hun hand op te steken. Verder bemoeiden zij zich niet met onze aanwezigheid in dat gebied. als ze je naderbij zagen komen, werd je heus wel geobserveerd, want we zagen ze dan even door hun verreijker kijken, dus werd men wel een ogenblik in de gaten gehouden.

Bij hun stelling stonden enkele ijzeren kistjes met mitrailleurbanden en handgranaten, dus was het niet raadzaam om bij hun fratsen te verkopen (uit te halen)! Ze namen natuurlijk geen risico, wat goed te begrijpen was en waar men ook wel terdege rekening mee hield.

Toen wij even later langs de Linge reden waren daar ook zulke stellingen aangebracht op een bepaalde afstand van elkander. Even later passeerden we het landgoed "Schoonderlogt" weer en was er de zelfde activiteit met legervoertuigen en dergelijke als eergisteren, maar de grasmat van het grote gazon was in die paar dagen wel veranderd in één grote modderbrei.

Na ruim 10 minuten fietsen waren we weer terug op ons evacuatieadres. Het was toen bijna twaalf uur, dus etenstijd. Ook die middag kregen wij warm eten en mochten daarvoor binnenkomen. Het eten smaakte weer heerlijk.

Onze ouders waren heel blij dat ons onderweg niets ernstigs was overkomen, want in een oorlogstoestand kan er soms veel gebeuren! Moeder was echter wel heel blij met datgene wat we uit Driel meegebracht hadden, maar ze had helaas nog enkele gebruiksartikelen vergeten op te noemen, dus beloofden Piet en ik er de volgende ochtend opnieuw wéér heen te gaan om die op te halen. We hadden immers tijd genoeg en er was ook geen gevaar aan verbonden....! Na de middag hebben vader en ik van Pommeren mee geholpen met appels plukken. Dat waren de bekende sterappels, lekker van smaak en een mooie rode appel met kleine witte stipjes, net sterretjes, vandaar die naam.

Het werd die middag mooi zonnig weer, dus heel anders dan enkele dagen geleden.

In de avond mochten wij ook weer bij van Pommeren binnen komen om koffie te drinken. Daarna bleven wij nog een tijdje praten en toen het bedtijd geworden was gingen we naar onze slaappleats in de schuur en kropen toen al gauw tussen de manufacturen, in dit geval onder de wollen dekens.

Vrijdag 29 september 1944.

Nadat wij onze broodmaaltijd genuttigd hadden zijn Piet en ik weer naar ons huis in Driel terug gegaan om nog weer opnieuw enkele benodigde artikelen op te halen die we in de komende tijd gebruiken moesten, zoals winterondergoed, schoenen enz. Onderweg daarheen worden we door mitrailleurs beschoten en zijn daardoor genoodzaakt weer naar Valburg terug te keren.

Evenals de vorige ochtend gingen Piet en ik meteen na het ontbijt naar Driel om nog het één en ander op te halen, zoals winterkleding en schoenen. Dus gingen we ongeveer via de zelfde weg als gisteren, maar we hadden ons voorgenomen deze keer in Driel niet via de Oldenhofselaan naar ons huis te rijden, maar via de Hoenveldsestraat en de Dorpsstraat.

Op deze manier reden wij de laan mis, waar zoveel toppen van populieren over het wegdek lagen. Want dat nam veel tijd in beslag, als we iedere keer daar onze fietsen overheen moesten dragen. Dus kregen we daar deze keer niet mee te maken.

We dachten maar zo, - hoe eerder we Driel weer uit zijn, hoe beter het voor ons is, want het was toen nog frontgebied!!

Na ongeveer een kwartier kwamen we in de Langstraat bij de Eldense-Zeeg. Deze is hier al reeds eerder vernoemd.

Daar hield de Langstraat (een grindweg) op en kwamen we voor een weide-hek en daar achter lagen weer weilanden die bij de boerderij "De Fikkersdries" hoorden.

Bijna gelijktijdig naderde vanuit de tegenovergestelde richting een al wat oudere man, die wij heel goed kenden en ook uit Driel afkomstig was. Hij had ook zijn fiets bij zich, groette ons en vroeg: "Zijn jullie soms van plan om naar huis te gaan?"

"Ja, inderdaad, dat waren we eigenlijk wel van plan", zei Piet.

"Dat kunnen jullie dan beter niet doen, want op het ogenblik is het daar niet helemaal veilig. Ik kom daar nu vandaan, maar er werd enkele malen geschoten. Waar vandaan en op wie dat weet .. ik niet, daar heb ik niet zo op gelet, maar ben toen meteen terug gegaan en dus ook niet bij ons huis geweest." vertelde hij.

Het was G. Gertsen, één van de vier gebroeders die samen met hun zuster op de fruit-boerderij "De Oldenhof" woonden, aan de Oldenhofselaan. Zij allen waren ongetrouwd.

"Wij zijn gisteren ook nog naar Driel toe geweest en hebben er niets bijzonders gezien of gehoord en er werd ook niet geschoten. We hebben de kippen van onze bureu, de konijnen van een andere buur en de varkens van de familie P. Vos ook nog voer gegeven en waren ons van geen gevaar bewust". zo reageerde ik.

"Dat kan dan allemaal best zo gegaan zijn, in zal niet zeggen dat je hier maar wat staat te vertellen wat niet waar is, maar gisteren was gisteren en vandaag is het vandaag. Iedere dag is weer anders dan de vorige. En toen ik in alle vroegte in Driel aankwam, werd er enkele malen geschoten en niet op afstand, maar in Driel zelf, dus vond ik het te gevaarlijk om er langer te verblijven en ben toen meteen rechtsonkeert gegaan. Dus heb ik jullie gewaarschuwd om er niet heen te gaan. Maar ik neem aan dat jullie beide oud en wijs genoeg zijn om te weten wat je doen of laten moet. Verder moeten jullie het zelf maar ontdekken of het daar gevaarlijk is of niet. Ik ga nu weer terug naar ons evacuatie-adres." En bij die woorden stapte Gradus op zijn fiets en reed in die richting vanwaar wij daarnet gekomen waren. Nu was het onze beurt om te beslissen wat we doen zouden. Wij stonden even te overleggen met elkaar en waren het er al over eens dat wij ons niet moesten laten afschrikken, want het kon evengoed meevallen dan tegen. Het zou ook niet mee vallen dat we in onze zomerkleding de winter door zouden moeten brengen. En wat het gevaar betrof, och we hadden zo al het één en ander meegemaakt de laatste weken, dat we het eventuele risico dat er aan verbonden was wel durfden te nemen.

Dus gingen we verder op weg naar ons ouderlijk huis. In elk geval waren we gewaarschuwd en zouden we wel zien hoe het af zou lopen. De gevechten die er gevoerd waren, waren al enkele dagen voorbij en de Duitsers, zowel de Polen, hadden zich uit Driel teruggetrokken, dus waar moest men dan nog bang voor maken?? Dus stapten wij op onze fietsen en probeerden door de weilanden te rijden evenals gisteren. Het was natuurlijk wel zwaar trappen maar 't ging vlugger dan lopen.

Heel in de verte werd veel geschoten, dat kwam uit de richting Rijkerswoerd, een gebied tussen Huissen en Elst. Maar opeens hoorden we in Driel knallen en stotterde daar ook ergens een zware mitrailleur. Dat was dus een foute beweging!! Zou Gertsen dan toch nog gelijk krijgen? dacht ik en keek mijn broer aan..

"Dat zit niet goed daar!" zei ik en vroeg: "Wat doen we nu?"

"Doorrijden, er is wel vaker een granaat gevallen en met een mitrailleur geschoten terwijl we ons in Driel bevonden!" zei Piët.

"Toen we daar gisteren ook nog wel een hele tijd geweest zijn is er toch ook niets voorgevallen" vond Piet.

"Nee, daar heb jij wel gelijk in, maar dat was gisteren en van daag is het vandaag, dus eigenlijk een heel andere dag". bracht ik naar voren.

"Dat gezegde heb je al heel goed onthouden, wat Gradus Gertsen zei. 't Lijkt wel of je dat van buiten geleerd hebt, net als de jaartallen van de Vaderlandse Geschiedenis!!" Beet Piet mij toe. "Vooruit dan maar, dan zien we wel hoe het afloopt.

"Kijk in ieder geval goed van je af als jullie er heen gaan", waarschuwde Gertsen", zei ik.

"Ja ja, dat jij een bamghals was wist ik wel, maar dat jij zo'n goed geheugen hebt, valt mij echt op". Spotte mijn broer.

Inmiddels waren we de boerderij De Fikkersdries gepasseerd en reden we weer op een verharde grindweg in de richting van de populierenlaan die tussen de boerderij "De Noordhoek" en het huis van de familie J. Hanhart lag.

Doordat er heel wat takken van de bomen geschoten waren, raakte een kleine tak tussen de spaken van het voorwiel van mijn fiets. We naderden toen de woning van Hanhart al.

Ik stopte even om de tak uit het wiel te verwijderen, mijn broer reed langzaam verder.

Omdat ik toch stil stond luisterde ik inmiddels of er in de naaste omgeving geschoten werd, maar vernam gelukkig dat geluid niet. Piet reed terwijl al een heel eind voor mij uit.

Rechts van de weg stonden drie woonhuizen, het eerste dat ik voorbij reed was van de familie Hanhart, het tweede van de familie Cornelissen en het derde, een al tamelijk oude boerenwoning met rieten dak, werd bewoond door de familie Degen. Jan Degen reed in mijn jonge jaren de melk van de boeren uit Driel, met paard en wagen naar een zuivelfabriekje in Oosterbeek. Later was hij voerman, één van de vele.

Piet reed zeker wel 50 meter voor mij, toen ik het bedrijfje van Jan Degen voorbij fietste. Ik fietste kalmaan, keek goed om me heen om zo gauw mogelijk daarop te kunnen reageren en opeens deed zich zo'n moment voor, voordat ik eigenlijk tot het besef kwam, wat er zich zo ineens voordeed. Maar toen lag ik al langs de slootkant van de Hoenveldsestraat, amper vijf meter voorbij de inrit naar het bedrijf van Jan Degen.

-Wat had zich daar dan zo plotseling voorgedaan, dat ik zo snel gereageerd had op een eventuele gevaarlijke situatie?-

Juist op hetzelfde moment dat ik het erf voorbij fietste van J. Degen, hoorde ik ergens in de omgeving een mitrailleur stotteren.

Maar een fractie van een seconde later, lag ik al langs de kant van de weg, half in een sloot, waar gelukkig maar heel weinig water in stond, achter een dikke stam van een populier, waarvan er een rij rechts van die genoemde weg stonden.

Ik was mij toen volkomen bewust wat zich voordeed en dus bleef ik een ogenblik zo plat mogelijk tegen de grond gedrukt liggen.

En op dat moment werd er nog een salvo aan kogels overheen gegeven en wéér vielen er takjes met bladeren omlaag en kreeg ik stukken boomschors in mijn nek, evenals bij de eerste kogelregen, maar toen hoorde ik ook nog mitrailleurkogels tegen de stangen en de spaken van de fiets slaan. Dus had ik eigenlijk wel geluk gehad als je het zo wilt noemen.

Natuurlijk was ik hevig geschrokken door dat voorval en ik moest meteen denken wat Gertsen ons gezegd had, namelijk:

"Gisteren was gisteren, maar vandaag is vandaag!" Een eenvoudige slagzin, maar wel de harde werkelijkheid.

Daar onder langs de slootkant kon ik niet zien waar mijn broer op dat ogenblik was, omdat ik mijn hoofd niet omhoog durfde steken, bang dat ik was, dat men (de schutter van de mitrailleur) mij opnieuw zien kon.

Heel voorzichtig bewoog ik mij kruipende langs de slootkant, als een soldaat die op oefening is, in de richting verderop.

Natuurlijk zo dicht mogelijk bij de grond en dan van boom tot boom, met de benen door de sloot. Die werden gelukkig niet nat, daarvoor stond er te weinig water in.

Opnieuw regende er wéér een salvo mitrailleurkogels over mij heen. Ze ritsten door het riet en het gras en sloegen opnieuw stukken schors van de boomstammen. Van schrik dook ik helemaal in elkaar, want ik constateerde dat men mij wel in het vizier hield. Blijkbaar had ik mij toch weer iets te hoog opgericht tijdens mijn voortbewegen. Inwendig schold ik op het tuig dat het machinegeweer bediende en ik vroeg mezelf al enige keren af waarom ze het zo op mij gemunt hadden.

Weer iets van de schrik bekomen, liet ik mij nog iets verder in de slootkant zakken en ging mij weer verderop bewegen, want ik wilde daar zo vlug als maar mogelijk was, vandaan proberen te komen. Allereerst wilde ik weten waar Piet zich ophield op dat moment en of hij ook onder vuur genomen was.

Al doende was ik toch inmiddels al een meter of twintig geavanceerd en was er niet voor de derde maal op mij gevuurd.

Dus kreeg ik hoop dat zij, de schutters van de mitrailleur, mij uitgeschakeld hadden. Vandaar dat ik er wel voor zorgde, dat zij mij niet weer opnieuw te zien kregen.

Aan de overzijde van de straat, iets schuin tegenover mij, stond een al tamelijke oude boerenwoning en toen ik heel even uit mijn positie opkeek van achter een dikke stam van een populier, zag ik mijn broer staan, aan de voorzijde van dat huis, met nog twee andere personen die ook aan die zelfde straat woonden. Zij vertelden daarna dat er ook op hen geschoten was, voor dat wij daar arriveerden.

Ik was blij dat ik mijn broer zag staan en kroop nog heel voorzichtig een tiental meters verder. Toen meende ik daar wel uit't zicht te zijn van de mitrailleurschutters, die zich naar mijn inzien, ergens ophielden op de heuvels van Doorwerth. Want vandaar hadden zij vrij uitzicht op het gebied, waarin wij ons bevonden op dat ogeblik.

Vanaf onze positie was dat ruw geschat ongeveer anderhalve kilometer, dus kon het mogelijk geweest zij, dat vandaar op ons was geschoten, alhoewel in niet weet hoever een kogel van een mitrailleur nog op enige afstand dodelijk is.

Voorzichtig kwam ik overeind, keek gewoonte getrouw even goed om me heen en stapte daarna de straat over naar het huis aan de overzijde. Wij, mijn broer en ik waren blij dat we elkaar ongedeerd terug zagen.

Hij vertelde dat hij wel had horen schieten, maar niet gedacht dat het voor ons bedoeld was. Maar voor alle veiligheid was hij naar dit huis gereden, uit het zicht van de Duitsers, die zich al enige tijd ophielden in de bossen op de heuvels van Doorwerth en De Duno.

De mannen waarop ook geschoten was, stonden daar toen al reeds. Op hen was enige tijd eerder ook geschoten, zo hadden zij aan mijn broer verteld. Dat hadden wij blijkbaar gehoord toen wij vanuit de Langstraat door de weilanden fietsten bij de boerderij "De Fikkersdries", dus klopte dat mooi.

Piet vertelde mij dat hij nog gekeken had waar ik zolang bleef nadat ik de tak uit de spaken van de fiets gehaald had en had mij in de verte aan zien komen. Even daarna werd er geschoten en toen hij naar het huis was gegaan voorde veiligheid en nog eens in mijn richting keek waar ik bleef, zag hij mijn fiets midden op de straat liggen. Hij was toen hevig geschrokken, maar had mij even daarna langs de sloot zien kruipen en begrepen dat ik niet door kogels getroffen was, maar niet naar mij toe had durven gaan vanwege dat onder vuur nemen. Toen had hij echter wel begrepen dat er op ons geschoten was.

Al gauw daarna was ik vanuit de sloot tevoorschijn gekomen en zag hij direct dat ik ongedeerd was. Dus had ik deze kogelregen gelukkig goed doorstaan.

Wij bleven daar nog even staan praten, toen Piet opeens vanaf de richting Hanhart een vrouw naderbij zag komen en dat bleek onze vrouwelijke arts te wezen. Ze reed op haar fiets in de richting van de Dorpsstraat en was bepaald ergens ontboden. Wij stonden doodsangst uit dat er ook op haar geschoten zou worden, maar dat was gelukkig niet het geval. We liepen naar de straat en vertelden wat ons was overkomen. Het was Mevrouw v.d. Burg.

"Ik ben nu op weg naar een al wat ouder iemand die gewond geraakt is door kleine granaatscherfjes, op De Keulsekamp. Maar ik ben blij en jullie ook dankbaar voor deze waarschuwing".

Toen fietste zij weer verder.

Doch zij was nog geen twee minuten weg, toen vanuit de richting waar Mevrouw v.d. Burg gekomen was, een Engelse motorordonnans in onze richting kwam, die rustig op zijn gemak aan kwam rijden en er werd eveneens niet op hem geschoten.

Daar stond ik overbaasd van, onbegrijpelijk zoiets!!

Daarom was het voor mij een raadsel, waarom er juist wél op mij geschoten was. Er hebben trouwens wel vaker onbegrijpelijke voorvallen plaats gehad.

Wij wilden echter verderop gaan naar ons huis, maar mijn fiets lag nog steeds midden op de straat waar ik onder vuur genomen was. Dus moest die eerst opgehaald worden, maar daar voelde ik echter op dat moment niet veel voor, maar Piet vond mij toen een banghals, dat ik hen kwalijk nam.

"Jij hebt goed praten, er is niet op jou geschoten, dan zou je er ook wel heel anders tegenover staan." protesteerde ik.

"Dat denk jij, maar als jij dat dan niet durft zal ik hem zelf wel even op gaan halen, want die fiets komt niet uit zichzelf naar ons toe!" zei hij en hij stapte met zijn handen in de broekzakken de straat op naar de fiets, die ongeveer 50 á 60 meter v van ons verwijderd lag en toen vreesde ik toch nog dat er misschien wél weer geschoten zou worden. Er gebeurde echter niets! Piet pakte de fiets beet, keek nog even of er niets aan mankeerde en kwam er rustig mee aanlopen alsof er geen gevaar dreigde.

"Asjeblieft, hier is je fiets! Een mens kan ook te bang wezen", zei hij. En toen ik de fiets aanpakte, zei ik er achteraan:

"En soms ook te roekeloos!" Daar reageerde hij echter niet op! Afijn, ik had mijn fiets terug, dus konden we verder gaan.

Steeds goed om ons heen kijkend reden we verder in de richting van de Dorpsstraat.

Ik voelde aan mezelf dat die beschieting mij geen goed gedaan had. Ik was onzeker en schrok van elk afwijkend geluid dat ergens op afstand veroorzaakt werd.

Een paar honderd meter verder hadden landmijnen gelegen een week te voren. Daar had een soldaat bij op wacht gestaan, dus moest er wel even heel goed uitgekeken worden.

Toen wij dichterbij kwamen waren die blijkbaar al weer opgeruimd, want er waren aan het wegdek geen bijzonderheden te ontdekken. Wel explodeerden er in het centrum van Driel enkele granaten, dat voor ons geen prettige gewaarwording was en vooral niet als je juist van plan was daar heen te gaan als we naar ons huis wilden, dan moesten we in elk geval via de Dorpsstraat.

Ruim honderd meter verdernaderden we een haakse bocht naar rechts. Daar rechtsaf lag de Elster-Grindweg die naar Elst leidde. Op de hoek rechts stond een huis waarin een kruidenierswinkel en bakkerij gevestigd was. Daar recht tegenover, dus links, stond een ko-lenschuur, maar wij reden rechtdoor naar de Dorpsstraat, vijf en twintig meter verderop.

Rechts van onze straat lag een sloot en ongeveer halverwege de Elster-Grindweg en de Dorpsstraat, lag aan de overkant van de sloot, in een weiland, een Duitse soldaat begraven, met op zijn graf een houten kruis waaraan een helm hing.

Het huis van P. Scheerder, dat recht tegenover de Dorpsstraat staat had veel schade opgelopen, want men kon heel goed waarnemen dat daarin de hele omgeving, hard gevochten was. Overal lagen lege munitiekisten en lege hulzen van geweer-en mitrailleurkogels, op vele plaatsen in het wegdek, waar projectielen geexplodeerd waren, zaten grote kuilen en gaten, daardoor zag het geheel er erg vernield uit. Rondom de huizen lagen aan stukken gevallen dakpannen en glasruiten en stukken draad en hout van omheiningen. Het was verschikkelijk zoals het er uitzag.

We gingen linksaf de Dorpsstraat in en daar was het helemaal een chaotische toestand, over het wegdek lagen veel aan stukken geschoten draden van de elektrische bovenleiding in een wir-war met de Engelse leidingen van de veldtelefoon.

Sommige huizen waren gedeeltelijk of ook wel geheel uitgebrand of ten dele in elkander geschoten. Rondom alle woningen lag het bezaaid met dakpannen die aan diggels gevallen waren.

Vandaar hadden we vrij zicht over de gehele Dorpsstraat. Als ik de aanblik daarvan wil beschrijven, zag de hele straat er uit alsof het een deel was van een afgebrand dorp!

Veel woningen, zonder deuren of ramen keken ons als het ware met holle, uitgestoken ogen aan en woningen die totaal uitgebrand waren gaven helemaal een troosteloze aanblik met hun zwart geblakerde muren met alleen de schoorsteen nog overeind staant, boven de rest van de puinhoop uit.

Langs de straat lagen ook hier en daar lege munitiekisten, soms nog heel, anderen platgereden door legervoertuigen. Tegen enkele woningen halverwege de straat stonden nog vele kisten vol met ongebruikte munitie, in de vorm van granaten, mortieren, mitrailleurbanden vol met kogels en vele handgranaten. We zagen langs de straat een kapotgeschoten kruiwagen staan, iets verder een wasteil met nog enkele kilo's aardappels, in een boom hing nog een met kogels doorzeefde blauwe piama en voor een ander huis hing aan een heiningpaal een oude hoge zwarte begrafenisshoed. Naast een andere woning lag een dode hond voor een schuurtje, daar juist tegenover, aan de andere zijde van deze straat, lag een dood varken. Maar een nog springlevende grote zwarte kat lag ergens op een vensterbank, zich te koesteren in het nog heerlijke warme herfstzonnetje, die ons wat argwanend aankeek toen wij voorbij liepen. Lopen was nu en dan zeer moeilijk, want dwars over de straat heen lagen telefoon-en elektrische draden van de bovengrondse leidingen. Maar dat niet alleen, het hele wegdek zat vol kuilen en gaten, er lagen veel kapotte dakpannen, grote stukken hout van schuurtjes, windveren en omheiningen. Er lagen ook veel stukken glas van de ruiten uit de ramen. Voor een kapotgeschoten voorruit van een huis, vlak naast de rijwielzaak van P. Koster, stond een sierbord met de spreuk in mooie krulletters geschreven: "ZO ALS HET KLOKJE THUIS TIKT, TIKT HET NERGENS.....! Maar helaas..., dat klokje zal toen thuis ook wel niet meer getikt hebben na dagen van afwezigheid van de bewoners van dat pand.

We zagen nog veel meer van zulke uitzonderlijkheden, maar het zou wat eentonig worden als ik dat hier allemaal op ging noemen. Dat werd het echter voor mijn broer en mij, na ongeveer vijftwintig meter absoluut niet.

Daar ergens waren we aangekomen bij de kruidenierszaak van de familie Schuiling, de Wed. Schuiling. Daar bij die zaak was de straat heel slecht in conditie en dus moeilijk berijdbaar. In het wegdek zat daar een diepe kuil en lagen er ook veel stuk geschoten gebruiksvoorwerpen, o.a. een met kogels doorzeefde weckketel, een bijna plat gereden zinken emmer, een kleine jongensfiets half in elkaar gereden en een tenen mand met pas geoogste aardappels enz.

Dus moesten wij daar van onze fiets afstappen en bleven even stil staan en namen daar het geheel in ogenschouw.

Het was vreselijk, zoals de Dorpsstraat er uit zag. Vlak bij de straat lag in een weiland daar tegenover een dode koe en langs de omheining, een eindje terug, een dood schaap.